

Gail Kligman
Katherine Verdery

Historia

ȚĂRANII SUB ASEDIU

COLECTIVIZAREA AGRICULTURII ÎN ROMÂNIA (1949-1962)

POLIROM

HISTORIA

Colecţia Historia este coordonată de Mihai-Răzvan Ungureanu.

Această carte a apărut cu sprijinul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc. Conţinutul volumului nu reprezintă obligatoriu poziţia oficială a IICCMER.

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc
Str. Alecu Russo, nr. 13-19, et. V, ap. 11, sector 2, Bucureşti, România
Tel. +40213167565; +40213167557
Fax +40213167552
www.iiccmer.ro
E-mail: office@iiccmer.ro

Gail Kligman, Katherine Verdery, *Peasants under Siege: The Collectivization of Romanian Agriculture, 1949-1962*

Pe copertă: www.artindex.ro

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

KLIGMAN, GAIL

Ţăranii sub asediu: colectivizarea agriculturii în România (1949-1962) / Gail Kligman, Katherine Verdery; trad.: Justina Bandol. – Iaşi: Polirom, 2015

Bibliogr.
Index

ISBN print: 978-973-46-5671-4
ISBN ePub: 978-973-46-5836-7
ISBN PDF: 978-973-46-5837-4

I. Verdery, Katherine
II. Bandol, Justina (trad.)

94(498)"1949/1962"

Printed in ROMANIA

Gail Kligman Katherine Verdery

ȚĂRANII SUB ASEDIU

COLECTIVIZAREA AGRICULTURII ÎN ROMÂNIA (1949-1962)

Traducere de Justina Bandol

POLIROM
2015

Autoarele au colaborat la realizarea acestui volum cu Bodó Julianna, Liviu Chelcea, Dorin Dobrincu, Călin Goina, Constantin Iordachi, Daniel Puiu Lăţea, Robert Levy, Linda Miller, Eugen Negrici, Oláh Sándor, Marius Oprea, Octavian Roske, Michael Stewart, Cătălin Stoica, Dumitru Şandru, Virgiliu Ţârău, Smaranda Vultur.

Dedicăm această lucrare, cu dragoste, fraţilor şi surorilor noastre şi familiilor lor,

Douglas Kligman
Michael Kligman
Margaret Verdery Little

ca şi memoriei lui

Albert M. Kligman
Beatrice H. Verdery

Cuprins

Lista ilustrațiilor 9
Lista tabelelor 11
Prefață 13
Mulțumiri 17
Abrevieri 19
Nota autoarelor la ediția română 20

Introducere 21

Partea I

Bazele colectivizării

Capitolul 1. Tiparul sovietic 65
Capitolul 2. Comunitatea sătească și politica de colectivizare, 1945-1962 100
Capitolul 3. Formarea cadrelor 157

Partea a II-a

Pedagogiile puterii : tehnologiile transformării satului românesc

Capitolul 4. Pedagogiile producerii și contestării cunoașterii 217
Capitolul 5. Pedagogiile „lămuririi" 279
Capitolul 6. Instigarea la lupta de clasă 316

Partea a III-a

Rezultatele colectivizării

Capitolul 7. Formarea colectivelor 357
Capitolul 8. Restratificarea și birocratizarea vieții rurale 392

Concluzii 425

Apendice I. Proiectul și participanții 441
Apendice II. Metodologie 444
Apendice III. Lista autorilor de interviuri și a persoanelor intervievate 451

Bibliografie 455
Indice 477

Lista tabelelor

Tabelul 0.1. Localităţi unde s-au desfăşurat cercetări pe teren pentru proiect 60
Tabelul 2.1. Distribuţia terenului agricol după dimensiunile gospodăriilor, România, 1930 104
Tabelul 2.2. Cotele atribuite pentru 1950 (totaluri pentru toate produsele agricole), după zone de fertilitate a solului 122
Tabelul 2.3. Cotele după mărimea terenului, 1951 124
Tabelul 2.4. Evoluţia tipurilor de gospodării agricole în perioada 1950-1962 145
Tabelul 2.5. Procentul de teren arabil colectivizat în fiecare regiune, 1958, 1960, 1962 152
Tabelul 3.1. Componenţa activului de cadre din aparatul Comitetului Central al Partidului şi din comitetele regionale, raionale şi municipale la data de 1 aprilie 1957 164
Tabelul 3.2. Membri şi nemembri de partid în rîndul agitatorilor, raionul Orăştie, 1951 174
Tabelul 5.1. Înscrierea în colectiv la Darabani 313

Lista ilustrațiilor

Harta 1. România, harta administrativă 1960, cu localitățile unde s-au desfășurat cercetări pe teren în cadrul proiectului 62

Ilustrația 1.1. Preamărirea modelului sovietic 69
Ilustrația 1.2. Soldați sovietici dînd o mînă de ajutor la arat (1945) 69
Ilustrația 2.1. Titlu de proprietate asupra pămîntului emis țăranilor săraci și mijlocași după reforma din 1945 118
Ilustrația 2.2. Cîntărirea lînii pentru cotă 123
Ilustrația 2.3. O gospodărie de stat model 135
Ilustrația 2.4. Satul Romos după colectivizare (încheiată în 1962) 136
Ilustrația 2.5. Țărani folosind o treierătoare mecanizată (1952) 141
Ilustrația 2.6. Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din aprilie 1962 143
Ilustrația 2.7. Țărani în straie de sărbătoare citesc cu satisfacție articolul din *Scînteia* . . 144
Ilustrația 4.1. „Trăiască I.V. Stalin, inițiatorul primelor gospodării agricole colective!" . . . 221
Ilustrația 4.2. Promovarea științei de carte 229
Ilustrația 4.3. Pîine pentru popor! 230
Ilustrația 4.4. Muncitorii și țăranii construiesc socialismul 231
Ilustrația 4.5. Datoria față de patrie 232
Ilustrația 4.6. Cerc agrotehnic 233
Ilustrația 4.7. Chiaburi fugind de producția socialistă 236
Ilustrația 4.8. Țărani ascultînd *Scînteia* citită cu voce tare 237
Ilustrația 4.9. Inaugurarea unei gospodării colective în Bonțida 244
Ilustrația 4.10. Doi ani de la înființarea gospodăriei agricole „Calea lui Lenin" 245
Ilustrația 4.11. Brevet „în cinstea încheierii colectivizării agriculturii" 247
Ilustrația 4.12. Inspirat de Stalin 249
Ilustrația 4.13. Distribuirea în avans a produselor agricole la gospodăria agricolă „Roma", Botoșani 253
Ilustrația 5.1. Prășirea morcovilor „la grămadă" în gospodăria agricolă de stat „G. Coșbuc", Mediaș 284
Ilustrația 5.2. Înscrierea în gospodăria agricolă colectivă „de bunăvoie" 302
Figura 6.1. Verificarea chiaburilor, raionul Odorhei, 1951 330
Ilustrația 6.2. Alungarea unui chiabur-lup în blană de oaie 333
Figura 7.1. Familii înscrise în gospodăria colectivă „Viață Nouă" din Sîntana pînă în 1961, după statutul socioeconomic 362
Ilustrația 7.2. Inaugurarea unei gospodării agricole în județul Ilfov, 1949 368

Prefață

Țărănimea s-a aflat, din timpuri imemoriale, sub asediul celor avizi să-i smulgă surplusul agricol sau mijloacele de producție agricolă. Uneori armele folosite împotriva ei au fost dijmele și taxele, alteori reformele agrare, iar alteori „împrejmuirea” pămînturilor obștești și privatizarea. Volumul de față examinează o formă de asediu specifică secolului al XX-lea: colectivizarea agriculturii. Inventată spre sfîrșitul anilor 1920 în Uniunea Sovietică stalinistă, ea a presupus deposedarea țărănimii de controlul asupra pămîntului, animalelor și uneltelor cu care sătenii sovietici, ruși și de alte naționalități, ca și cei din Europa de Est, China și din alte părți ale lumii își întreținuseră gospodăriile de generații. Scriind această carte, ne-am propus să lămurim cum și cu ce efecte s-a realizat acest lucru în România între 1949 și 1962, dar ambiția noastră este mult mai cuprinzătoare: ne dorim să elucidăm un tip de politică aplicată mai multor milioane de țărani din toată lumea.

Subiectul nostru se intersectează așadar cu două teme de o semnificație covîrșitoare: comunismul și proprietatea. Deși în 1989 ideologia comunistă și-a pierdut o parte din forța de a înspăimînta (sau de a inspira), efectele ei asupra proprietății nu vor putea fi ușor uitate. Am ales România ca obiect al cercetărilor noastre pentru că formula colectivizării practicate aici a fost foarte similară cu cea din Uniunea Sovietică, deosebindu-se totuși de ea în mod semnificativ: întru cîtva mai puțin violentă, mai prelungită și, într-o țară dominată de mici proprietari, și nu de proprietatea comună a obștilor sătești, mai individualizată. În măsura în care a existat vreun argument în favoarea colectivizării – și, în principiu, a existat, deși maniera devastatoare a implementării ei i-a contracarat în mare parte beneficiile –, comparațiile sînt foarte grăitoare. Ne dăm seama astfel că, aplicată într-un context în care Partidul Comunist era încă slab, politica de colectivizare importată din Uniunea Sovietică a produs tipare complexe de dezbatere și negociere care modifică imaginea consacrată a dictaturii comuniste – mai ales în anii ei formativi. Aceasta este povestea pe care o spunem în volumul de față.

Ne-a luat mult timp să scriem cartea, aproape tot atît de mult cît a durat campania de colectivizare însăși. Volumul acesta a rezultat, pe de o parte, din cercetările noastre individuale din România și, pe de alta, dintr-un proiect multidisciplinar, de grup, intitulat „Transforming Property, Persons, and State: Collectivization in Romania, 1949-1962” („Transformarea proprietății, a persoanelor și a statului: Colectivizarea în România, 1949-1962”), pe care l-am inițiat în 1998 împreună cu o serie de specialiști români și de alte naționalități. Amîndouă am lucrat cu țărani români pe vremea socialismului și am stabilit cu ei legături extrem de strînse, care ne-au inspirat ca, după 1989, să ne conjugăm eforturile pentru a scoate la iveală o parte din „istoriile” lor „ascunse”. Nu ne-am propus să scriem o istorie cuprinzătoare a colectivizării – e prea devreme pentru așa ceva –, ci doar să oferim propria viziune asupra acestui proces, viziune care are la bază o combinație de cercetări arhivistice și etnografice și concepte din științele sociale legate de persoană, proprietate și stat. Încercînd să ne dăm seama ce ne dezvăluie colectivizarea despre natura partidului-stat, am sperat să sugerăm poate cîteva moduri noi de a o concepe, ca stimul pentru lucrări viitoare. Pentru că am scris această carte în egală

măsură însă pentru un public de limbă engleză, a trebuit să descriem contextul mai larg al procesului de colectivizare, aşa încît numărul de pagini a ajuns mult mai mare decît ne imaginaserăm la început.

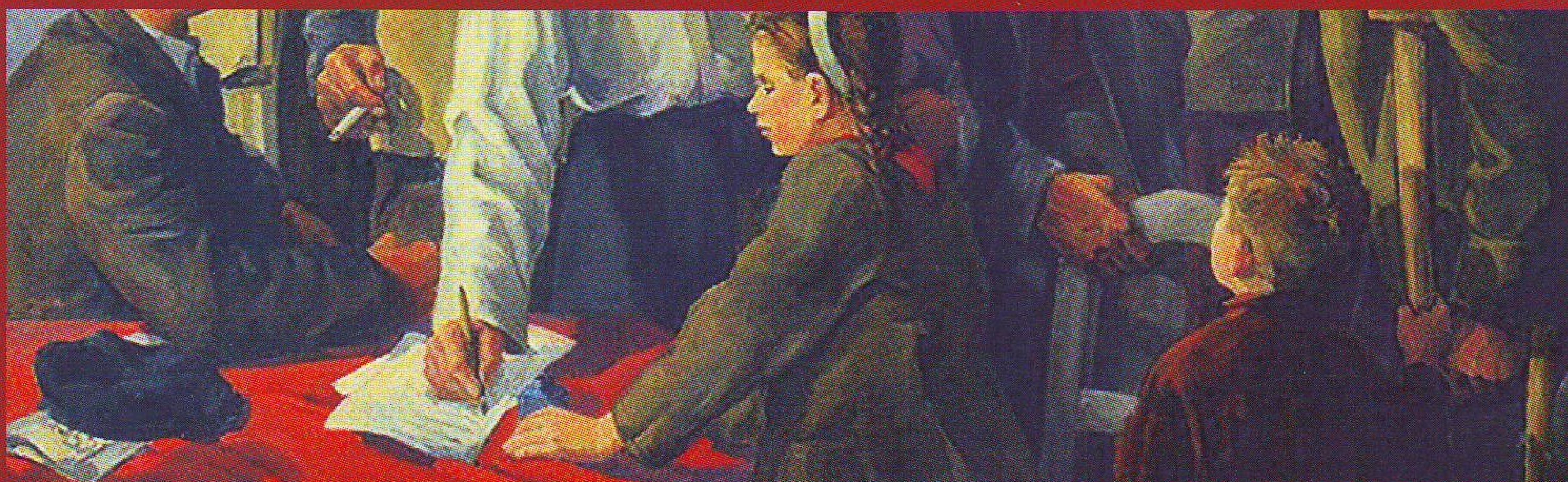
Am pornit cercetările din două perspective diferite. La sfîrşitul anilor 1990, Gail Kligman s-a întors în localitatea unde făcuse multă vreme cercetare pe teren în România, pentru a lua interviuri de istorie orală şi a culege poezii compuse tot oral, dar pe care interlocutori mai în vîrstă le păstraseră în scris pentru a ilustra anii tumultuoşi ai colectivizării. Atunci cînd ea îşi începuse munca acolo în 1978, Securitatea, în încercarea de a elimina orice referire la acest proces, le interzisese sătenilor să discute subiectul cu ea. Cu toate acestea, la sfîrşitul şederii ei acolo, o ţărancă în vîrstă, care pînă atunci evitase orice fel de contact, s-a hotărît să-i dezvăluie istoria sa ascunsă cîntîndu-i-o în maniera ritualizată în care ţăranii exprimă deseori conflictul şi revolta (vezi Kligman, 1988 [ed. rom. 1998]). Această descoperire s-a aflat la originea interesului de după 1989 al autoarei faţă de subiectul respectiv. În 1998, Kligman a luat legătura cu Katherine Verdery, care tocmai încheia un proiect despre decolectivizarea postsocialistă şi aflase o mulţime de lucruri noi despre formarea, în deceniile anterioare, a colectivelor, subiect pe care şi ea fusese în mod explicit instruită să-l evite în anii 1970. Verdery era acum interesată să studieze ambele tipuri de transformare a proprietăţii, spre şi apoi dinspre socialism. După ani de zile în care lucraserăm separat în România, eram acum amîndouă nerăbdătoare să colaborăm în cadrul unui proiect, iar acesta ni s-a părut cel mai potrivit.

Pentru a-l pune în aplicare, am format o echipă interdisciplinară internaţională şi, în 1999, am organizat un atelier preliminar la UCLA. După ce am obţinut finanţare, am extins echipa iniţială la nouăsprezece cercetători; numele lor deschid pagina de mulţumiri şi mai multe informaţii despre ei sînt oferite în apendicele I şi II. Principalul nostru obiectiv în asamblarea echipei a fost încurajarea cooperării multidisciplinare, internaţionale şi între generaţii. Ne-am ales drept colegi oameni de ştiinţă din Statele Unite (doi), Marea Britanie (unu) şi România (paisprezece), dintr-o varietate de domenii (istorie, antropologie, sociologie, etnografie, drept şi critică literară) şi din patru generaţii. Cinci dintre ei s-au concentrat asupra chestiunilor cuprinzătoare ale politicilor de stat, legilor proprietăţii, propagandei prin literatură şi dezbaterilor şi strategiilor de partid ale colectivizării. Toţi ceilalţi au îmbinat cercetările de arhivă cu intervievarea sătenilor din comunităţile în care lucraseră deja. Întrucît înţelegem colectivizarea ca pe un proces variabil în spaţiu şi timp, am selectat cercetători care puteau să acopere o arie largă de localităţi. Pentru a obţine o varietate de puncte de vedere, toţi au intervievat oameni diverşi, cu diferite statuturi sociale, lideri locali şi regionali de partid, preşedinţi de gospodării colective şi aşa mai departe. Rezultatele ne-au fost comunicate sub forma unor rapoarte lungi, care, alături de datele culese de noi însene, au reprezentat principala sursă de informaţii pentru formularea argumentelor din această carte. Mulţumită acestui efort de colaborare, volumul pe care îl ţineţi în mîini este o lucrare poligenetică în mai multe sensuri. Nu e vorba doar de faptul că am scris-o împreună şi că ne-am sprijinit pe rapoartele colegilor noştri de proiect, ci şi de faptul că în ea sînt incluse citate relevante din interviurile luate atît de noi, cît şi de colaboratorii noştri, ca şi din documentele pe care le-au consultat diferiţii participanţi la proiect. Obiectivul nostru a fost să reconstituim cele petrecute într-un mod cît mai apropiat de o relatare „la prima mînă", atît a evenimentelor din perioada colectivizării, cît şi a procesului de cercetare însuşi.

***

Amploarea subiectului şi a materialului pe care l-am avut la dispoziţie, ca şi dificultatea de a-l interpreta ni s-au părut adeseori copleşitoare. Fiecare capitol ar fi putut foarte uşor să devină o carte în sine. Mai mult, cercetările în desfăşurare ale specialiştilor români continuă

să scoată la iveală noi aspecte ale procesului de colectivizare. Noi sperăm totuşi ca întrebările şi argumentele pe care le formulăm în acest volum să se dovedească fertile pentru cei care vor aborda subiectul în viitor, în privinţa României sau a altor ţări, şi să contribuie cu idei noi la analiza, încă neîncheiată, a perioadei comuniste. Într-o lume în care ordinea proprietăţii pare să fi scăpat de sub control, încercarea de a înţelege alternativele rămîne o sarcină de cea mai mare relevanţă.

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului
şi Memoria Exilului Românesc

www.iiccmer.ro

În 1949, regimul comunist român, aflat la începuturile sale, a dezlănţuit o intensă şi brutală campanie de colectivizare a agriculturii, după modelul sovietic, într-o ţară cu un pronunţat profil agrar. Gail Kligman şi Katherine Verdery analizează modul în care colectivizarea a zdruncinat din temelii viaţa rurală, transformînd comunităţile săteşti tradiţionale în organizaţii birocratice fundamentate pe „lupta de clasă". Faptul că oameni slab pregătiţi, dintre care mulţi nu erau convinşi de beneficiile colectivizării, aplicau pedagogii şi tehnologii importate din Uniunea Sovietică a avut drept consecinţă acte de violenţă greu de controlat chiar şi de liderii partidului. Autoarele arată că vastul proces de inginerie socială nu a afectat doar proprietăţile ţăranilor, ci a fost crucial pentru crearea partidului-stat, a mecanismelor de conducere şi a „omului nou". Avînd ca surse documente de arhivă, istorii orale şi date etnografice, *Ţăranii sub asediu* aruncă o nouă lumină asupra colectivizării din România în epoca sovietică.

„E cel mai cuprinzător şi mai pătrunzător volum despre colectivizarea agriculturii în România. Autoarele analizează colectivizarea din toate unghiurile importante şi oferă un cadru larg din care putem să judecăm cauzele colectivizării şi metodele folosite pentru aplicarea ei."

Keith Hitchins

„O extraordinară grijă de a nu vedea România pauşal, toată la grămadă, ci de a o vedea cu toate nuanţele ei regionale, ecologice sau de tip de economie din diversele subregiuni sociale."

Bogdan Murgescu

EDITURA POLIROM

ISBN 978-973-46-5671-4

www.polirom.ro

Carte publicată şi în ediţie digitală

Pe copertă: www.artindex.ro